

Gegnir - Árslokátölfræði fyrir árið 2019

Í árslokátölfræðinni eru settar fram mælanlegar stærðir í Gegni svo sem fjöldi útlána, lánþega, eintaka og titla á ársgrundvelli.

Allar skýrslur eru á safnagrunni en þær voru áður bundnar við kerfislega flokkun safnanna í hópa. Skýrslurnar eru aðgengilegar á vef Landskerfis bókasafna fyrir innskráða notendur.

Grunnurinn að árslokátölfræðinni, topplísum útlána og ýmiss konar annarri gagnavinnslu byggir á sérstöku gagnamódeli sem þróað hefur verið hjá Landskerfi bókasafna undanfarin ár. Gagnamódelið eykur mjög möguleika á vinnslu og framsetningu tölfræðinnar. Þessi samantekt byggir á upplýsingum úr gagnamódelinu sem flestar en þó ekki allar eru aðgengilegar undir „Tölur úr Gegni“ á vef Landskerfis bókasafna.

Hér að neðan má sjá heildartölur árána 2007 – 2019 fyrir útlán, eintök og titla ásamt breytingum í prósentum á milli ára. Sjá þróunina í myndinni *Gegnir: 2007 – 2019, Fjöldi titla, eintaka og útlána*.

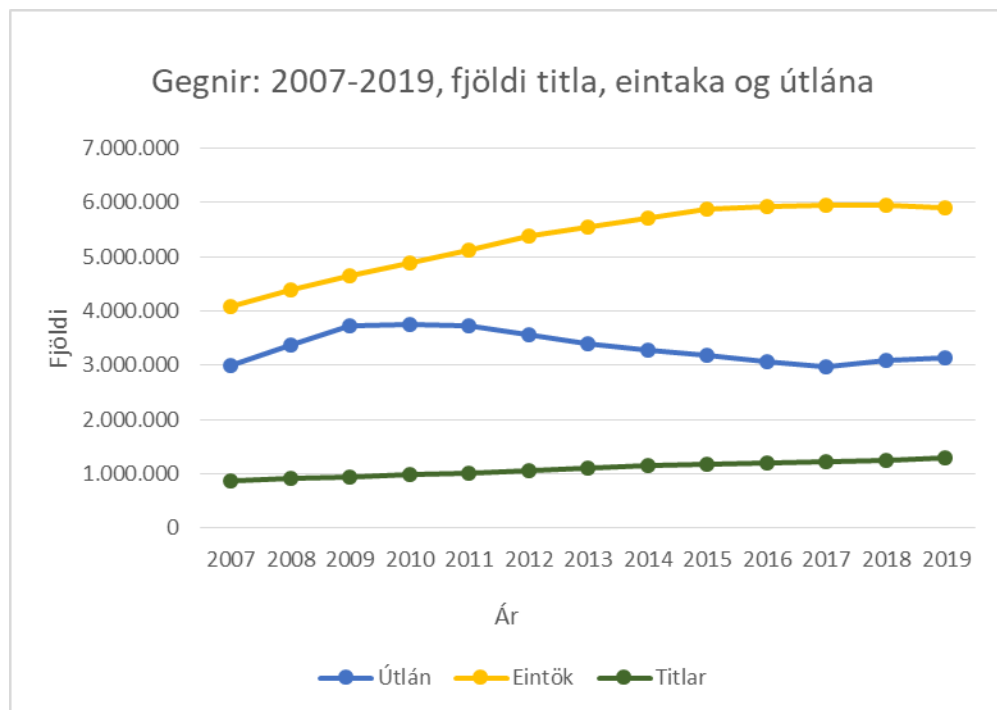
Gegnir: 2007 – 2019, fjöldi titla, eintaka og útlána

Ár	Útlán	Breyting milli ára	Eintök	Breyting milli ára	Titlar	Breyting milli ára
2006	2.803.687		3.969.925		827.034	
2007	3.004.612	7,2%	4.082.247	2,8%	866.896	4,8%
2008	3.367.516	12,1%	4.376.850	7,2%	910.886	5,1%
2009	3.720.883	10,5%	4.646.587	6,2%	947.823	4,1%
2010	3.754.263	0,9%	4.881.988	5,1%	980.404	3,4%
2011	3.720.542	-0,9%	5.115.617	4,8%	1.012.821	3,3%
2012	3.562.402	-4,3%	5.376.688	5,1%	1.050.974	3,8%
2013	3.394.023	-4,7%	5.534.567	2,9%	1.102.527	4,9%
2014	3.266.704	-3,8%	5.713.791	3,2%	1.141.645	3,5%
2015	3.193.499	-2,2%	5.867.957	2,7%	1.164.188	2,0%
2016	3.067.395	-3,9%	5.914.538	0,8%	1.187.054	2,0%
2017	2.975.230	-3,0%	5.939.806	0,4%	1.217.686	2,6%
2018	3.076.653	3,4%	5.956.964	0,3%	1.255.868	3,1%
2019	3.130.075	1,7%	5.893.002	-1,1%	1.285.496	2,4%

Fjöldi útlána jókst um 1,7% á milli árunna 2018 og 2019. Það hefur aðeins hægt á aukningu útlána frá fyrra ári en þá jukust útlán töluvert eftir samfelldan samdrátt frá árinu 2011, sjá töflu.

Erfiðara er að túlka tölur um fjölgun eintaka og titla þar sem þessar tölur hækka alla jafna á milli ára. Í lok árs 2019 voru alls 1.285.496 titlar í Gegni og hafði þeim fjölgað um 2,4% sem er svipuð aukning og undanfarin ár. Öðru máli gegnir um eintök en síðustu árin hefur dregið mjög úr árlegum viðbótum eintaka þar til á seinasta ári, 2019, að eintökum fækkaði í fyrsta sinn í sögu Gegnis. Fjöldi eintaka í lok árs 2019 var 5.893.002.

Síðastliðið ár hefur Landskerfi bókasafna ásamt aðildarsöfnum verið að undirbúa flutning yfir í nýtt bókasafnskerfi. Mörg söfn hafa gert gangskör í því að grisja safnkostinn með því að eyða bæði eintökum og titlum. Það má sjá á tölunum þar sem eins og fyrr sagði var í fyrsta skipti fækkun eintaka á milli ára. Önnur skýring á þessari fækkun má rekja til þess að útgáfa á hljóðbókum á diskum hefur nánast lagst af og útgefendur selt aðgang að nýjum bókum í streymi á vefnum í stað þess að gefa út diska.

Titlar

Umfangsmiklar vélrænar breytingar voru gerðar á bókfræðigrunni Gegnis 2018 í tengslum við innleiðingu nýrra skráningarreglna, RDA. Öllum færslum í grunninum var breytt til samræmis við þessar nýju reglur. Einn liður í breytingunum var að klóna eða afrita fyrirbyggjandi færslur sem innhéldu bæði rafræna- og hefðbundna útgáfu í sömu færslunni. Samkvæmt nýju reglunum má ekki skrá mismunandi efnisform titils í sömu færsluna eins og áður hafði tíðkast. Rúmlega 21.000 nýjar bókfræðifærslur urðu þannig til, annars vegar hefðbundar prentfærslur klónaðar frá rafrænum færslum og hins vegar færslur fyrir rafrænt efni byggðar á hefðbundnum prentfærslum.

Rafrænt efni hefur aukist jöfnum skrefum undanfarin ár. Vert er að minnast á Rafrænbókasafnið en öllum titlum sem keyptir eru fyrir það er hlaðið vélvirkt í Gegni. Einnig er færslum fyrir rafrænt efni sem keypt er í Landsaðgangi og fyrir einstaka háskóla hlaðið í Gegni. Mjög er misjafnt eftir árum hversu mörgum færslum er hlaðið vélvirkt og fer það alfarið eftir umfangi innkaupa hverju sinni. Árið 2019 var einungis rúmlega 1.800 titlum hlaðið vélrænt inn en þegar mest var árið 2013 var rúmlega 20.000 titlum fyrir rafræn tímarit í áskrift hlaðið í Gegni.

Lánþegar

Erfitt er að mæla áreiðanlegan fjölda lánþega þar sem reglur um gilda lánþega eru mismunandi eftir söfnum. Gildistími skírteina er mismunandi eftir söfnum þó að meginreglan sé eitt ár. Það fer eftir verkferlum í hverju safni hversu langur gildistíminn er. Almenningsbókasöfn virkja skírteini að jafnaði eitt ár fram í tímann en önnur söfn nota önnur viðmið sem henta best í þeirra umhverfi. Hver einstaklingur hefur réttindi til að fá lánað í einu eða fleiri bókasöfnum. Fjöldi lánþega í Gegni er samanlagður fjöldi gildra lánþega á hverju aðildarsafni Gegnis.

Það ber einnig að nefna að nemendalistum skólasafna er hlaðið vélrænt inn í kerfið sem veldur því að hluti lánþega telst gildur óháð því hvort þeir hafi nýtt sér þjónustu bókasafnsins eða ekki. Á milli árána 2014 og 2015 fækkaði lánþegum um 10,7%. Ástæða þessa er m.a. að Landskerfi bókasafna fór í kerfislegar aðgerðir til þess að samræma raunverulegan fjölda gildra lánþega á milli safna. Reglum um sjálfgildi lánþegaskírteina var breytt og núna fá flestir lánþegar endurnýjaða heimild eitt ár fram í tímann. Einnig var lánþegum úr hópi nemenda grunnskólasafna sem voru 17 ára eða eldri eytt úr viðkomandi safni.

Lánþegar með gild skírteini í lok árs 2019 voru 159.603 talsins. Þetta er mikill samdráttur í fjölda lánþega eða um 15.247 og má rekja breytinguna til mikillar tiltektar í lánþegum í tengslum við flutning í nýtt bókasafnskerfi. Í ljós kom að fjölmargir lánþegar voru með afar langan gildistíma, jafnvel áratugi fram í tímann. Þetta var arfleifð frá upphafsdögum Gegnis þegar það verklag var víða viðhaft að stilla gildistíma starfsmanna skóla og stofnana

handvirkt langt fram í tímann. Í þessum hópi voru m.a. fjölmargir kennarar og starfsmenn sem voru löngu hættir störfum við viðkomandi stofnun. Gerð var gangskör í því að stytta gildistíma hjá öllum lánþegum sem voru með gildistíma lengur en eitt almanaksár eða skólaár, eftir eðli stofnunar. Nýr gildistími hjá þessum lánþegum í grunnskólum rann út í nóvember 2019 og skýrir það hina miklu fækkun lánþega á milli ára. Gildistími hjá öðrum lánþegum var færður niður í 6. janúar 2021, sem þýðir að þeir teljast enn með í árslokatalfræði 2019.

Ár	Gildir lánþegar við árslok	Breyting milli ára
2007	159.372	
2008	168.029	5,4%
2009	179.930	7,1%
2010	194.083	7,9%
2011	196.500	1,2%
2012	193.575	-1,5%
2013	194.619	0,5%
2014	196.943	1,2%
2015	175.817	-10,7%
2016	175.242	-0,3%
2017	174.532	-0,4%
2018	174.850	0,2%
2019	159.603	-8,7%

Árið 2011 var byrjað að kyngreina lánþegaupplýsingar í Gegni. Upplýsingum um kyn er hlaðið vélrænt inn í lánþegafærslurnar með uppfærslu þjóðskrár. Frá byrjun ársins 2015 eru allar lánþegaskýrslur kyngreindar. Skýrslurnar renna stöðum undir þá almennu skoðun að munur sé á lestri og lestraráhuga milli kynja. Í almenningsbókasöfnum er algengt að konur séu tvisvar sinnum fleiri en karlar. Sem dæmi eru gildir lánþegar 2019 í Borgarbókasafni Reykjavíkur 18.749 og þar af 5.845 karlar og 12.612 konur og í Bókasafni Reykjanesbæjar er 713 karlar og 1.836 konur. Munurinn er ekki eins mikill í skólabókasöfnum, t.d. í Oddeyrarskóla á Akureyri eru 118 karlar og 132 konur. Þarna liggur munurinn í kennararliði skólans þar sem konur eru í meirihluta starfsfólks. Í bókasöfnum háskóla landsins liggur kynjamunur lánþega fyrst og fremst í námsframboði og námsvali nemenda. Í bókasafni Háskólans á Akureyri eru 612 karlar og 1.920 konur, hins vegar er þessu ólíkt hagað í bókasafni Háskólans í Reykjavík en þar hafa karlarnir vinninginn eða 2.098 karlar á móti 1.562 konum.

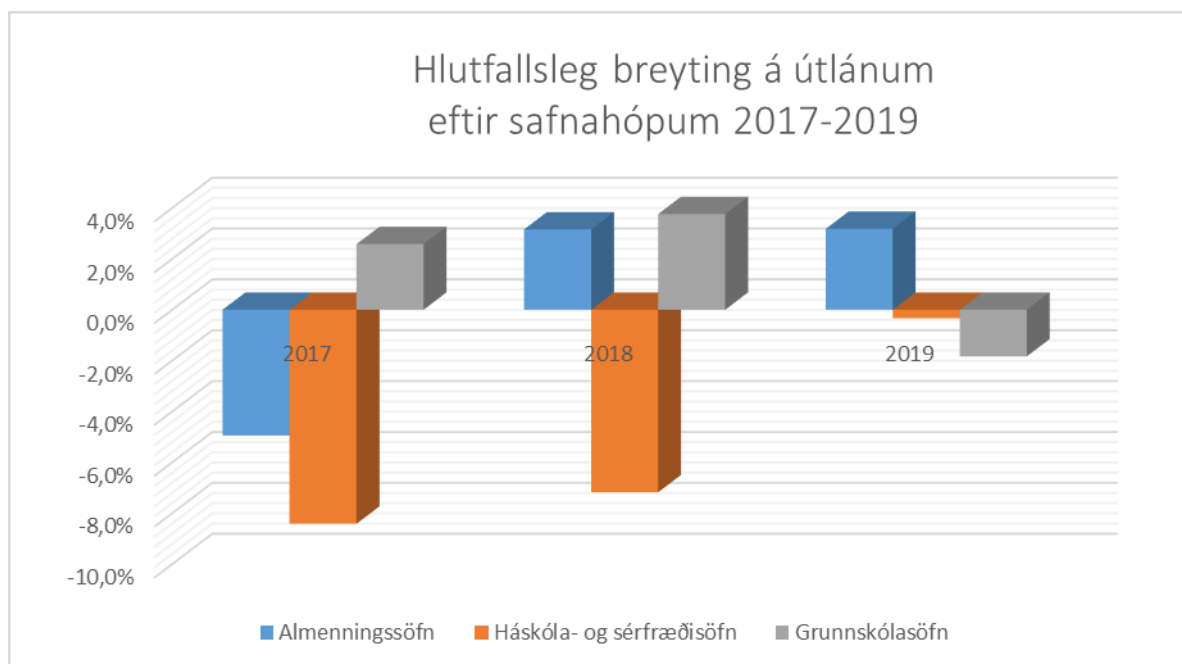
Útlán

Í megindráttum drógust útlán hægt saman frá 2011- 2017 en 2018 varð viðsnúningur og jukust útlán á milli árunna 2017 og 2018 um 3% og aftur á milli 2018 og 2019 um 1,7%. Þegar rýnt var í tölurnar kom í ljós að útlán höfðu aukist hjá mörgum almennings- og skólabókasöfnum en dregist töluvert mikið saman hjá háskólabókasöfnunum. Myndin „*Hlutfallsleg breyting á útlánnum safnahópa 2017-2019*“ og sambærileg tafla sýnir hlutfallslega breytingu á útlánnum almenningsbókasafna, háskólabóka- og sérfræðisafna og grunnskólasafna 2017-2019. Breyting á milli ára byggir á undangengnu ári. Það má glöggst sjá að hefðbundin útlán háskólabóka- og sérfræðisafna hafa dregist mikið saman á meðan útlán almenningsbókasafna hafa aukist síðastliðin tvö ár. Þegar litið er til grunnskólasafnanna þá hafa útlánin verið í sókn en einhverra hluta vegna varð samdráttur í útlánnum þeirra árið 2019.

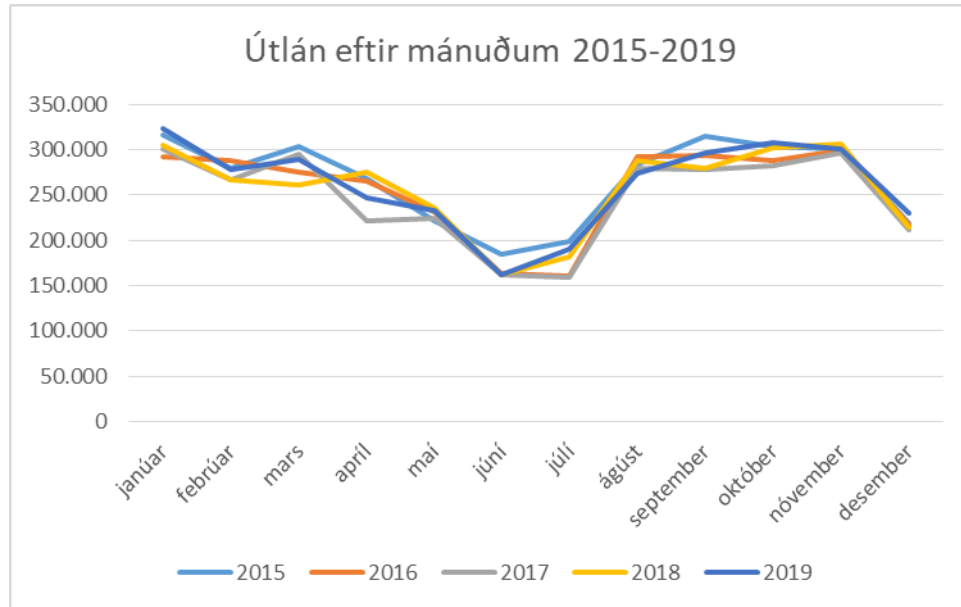
Útlán eftir safnahópum 2016 - 2019

Ár	Almenningsöfn		Háskóla- og sérfræðisöfn		Grunnskólasöfn	
	Útlán	% Hækkun/lækkun	Útlán	% Hækkun/lækkun	Útlán	% Hækkun/lækkun
2016	2.026.563		157.934		837.442	
2017	1.926.430	-4,9%	144.649	-8,4%	859.064	2,6%
2018	1.987.290	3,2%	134.270	-7,2%	891.374	3,8%
2019	2.050.517	3,2%	133.821	-0,3%	875.017	-1,8%

*Athugið að í þessa töflu vantar framhaldsskólasöfn.

Mikill munur er á útánum eftir árstíðum en í megindráttum fylgja útlánin skólaárinu. Sjá mynd sem sýnir útlán í Gegni eftir mánuðum 2015-2019.

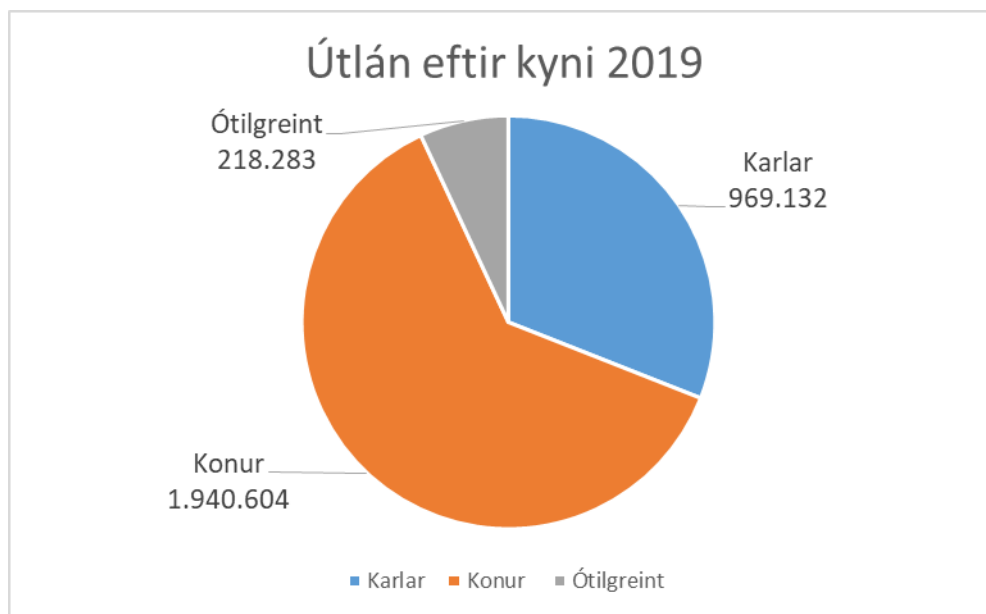
Hver virkur lánþegi í Gegni fékk lánað að meðaltali 28 eintök árið 2019 sem er sama meðaltal og var fyrir 2018. Konur eru með heldur fleiri útlán en karlar. Sjá töflu.

Kyn	2018			2019		
	Útlán	Virkir lánþegar	Útlán á lánþega	Útlán	Virkir lánþegar	Útlán á lánþega
Karlar	972.394	39.990	24	969.132	39.799	24
Konur	1.954.374	64.556	30	1.940.604	63.470	30
Ótilgreint	106.892	2.346	46	218.283	2.725	80
Samtals	3.042.478	106.892	28	2.909.736	103.269	28

Athugið að forsendur í þessari töflu byggjast á virkum lánþegum en það eru lánþegar sem hafa fengið lánað á árinu. Talning lánþega byggist vanalega á því hvort lánþegi sé með gilt skírteini, þ.e.a.s. að skírteini sé í gildi við árslok. Með sjálfvirkri hleðslu nemenda á öllum skólastigum í bókasafnskerfið verður hluti lánþega óvirkur því þeir hafa ekki nýtt sér þjónustu bókasafnanna þrátt fyrir að hafa þar gilt skírteini. Tilgangur þessarar töflu er að sýna raunverulegan fjölda lánþega á bak við útlánin.

Forsendur talningar á útlánnum virkra lánþega eru ekki fyllilega sambærilegar talningu á heildarútlánnum. Það skýrir smávægilegan mun á útlánatölum miðað við töfluna Gegni: 2007 – 2019, fjöldi titla, eintaka og útlána.

Nokkrar útlánaskýrslur sýna útlán eftir kyni. Munur á lánum kynjanna frá bókasöfnunum er umtalsverður. Þegar horft er á heildarútlán árið 2018 fengu konur 1.940.604 eintök að láni en karlar fengu 972.394 eintök að láni, útlán þar sem kyn er ekki tilgreint voru 218.283. Lánþegar sem eru ekki með tilgreint kyn eru í flestum tilvikum bókasöfn, fyrirtæki og stofnanir. Útlán þar sem kyn er ekki tilgreint hafa aukist á milli ára, m.a. vegna breytts vinnulags við flutning eintaka á milli útibúa. Athugið að þessar tölur telja einungis lán eftir lánþegaskírteini eða heimild lánþega í ákveðnu safni en segja ekkert til um hvort karl eða kona lesi eða nýti sér á annan hátt það efni sem fengið er að láni. Myndin sýnir sláandi mun á útlánum eftir kyni árið 2019.

Rafbókasafnið

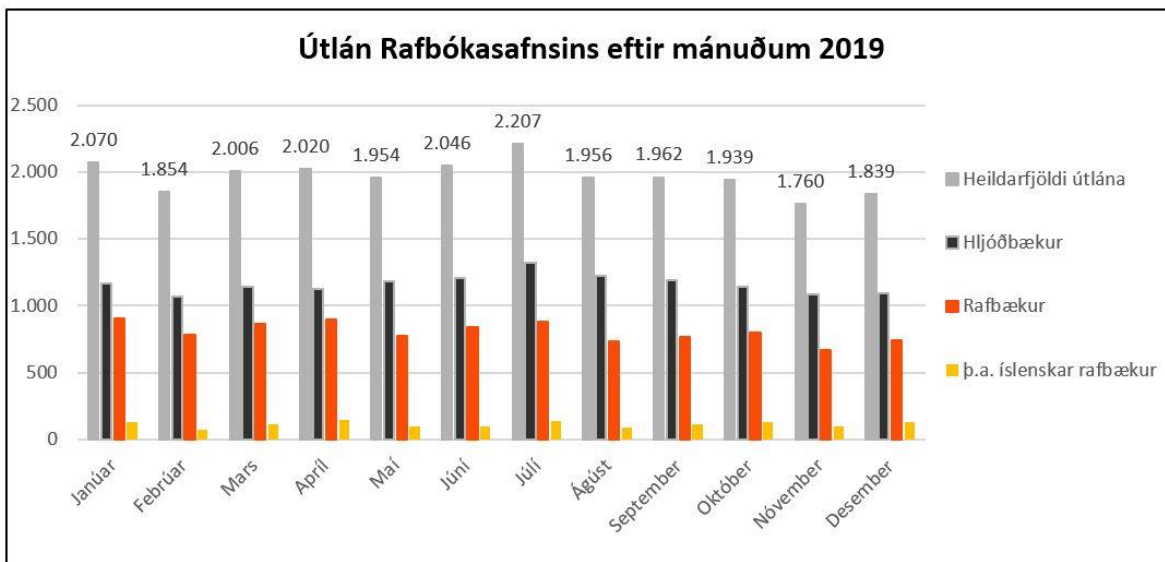
Öll almenningubókasöfn í Gegni eru aðildarsöfn í Rafbókasafninu. Rafbókasafnið er samstarfsverkefni Landskerfis bókasafna hf og almenningubókasafnanna, undir forystu Borgarbókasafns Reykjavíkur. Markmið verkefnisins er að bjóða almenningi upp á aðgang að fjölbreyttu úrvali raf- og hljóðbóka. Rafbókasafnið byggir á rafbókaveitunni OverDrive. Í Rafbókasafninu er hægt að fá lánaðar rafbækur og hljóðbækur. Þetta eru einkum skáldverk, bæði ný og gömul og fróðleikur af ýmsum toga.

Rafbókasafnið er að finna á vefslóðinni <http://rafbokasafnid.is> eða <http://rafbokasafnið.is>.

Hér má sjá lykiltölur fyrir Rafbókasafnið við árslok 2019 og neðri myndin sýnir útlán Rafbókasafnsins eftir mánuðum 2019.

Rafbókasafnið – helstu tölur 2019

Flokkur	Samtals
Notendur alls	3.985
Nýir notendur	1.205
Fjöldi titla í lok árs	6.613
Rafbækur	5.258
þ.a. íslenskar rafbækur	360
Hljóðbækur	1.355
þ.a. íslenskar hljóðbækur	9
Heildarfjöldi útlána	23.613
Rafbækur	9.656
þ.a. íslenskar rafbækur	1.382
Hljóðbækur	13.957
þ.a. íslenskar hljóðbækur	146
Heildarfjöldi útlána – tæki	23.613
"Standard"	8.902
"Mobile"	14.711

Leitir.is

[Leitir.is](#) er leitargátt þar sem margskonar efni frá ólíkum kerfum er gert leitarbært. Núna samanstendur kerfið af tólf ólíkum gagnagrunnum með tæplega 3 milljónir færslna. Langstærstu grunnarnir eru bókfræðigrunnur Gegnis og Sarpur.

Í meðfylgjandi töflu má sjá fjölda færslna eftir gagnagrunnum í leitir.is um síðustu áramót.

Leitir.is – fjöldi færslna eftir gagnagrunnum um áramót 2019 - 2020

Gagnasafn	Fjöldi færslna
ELIB	13.409
SARPUR	1.294.258
FOTOAKRANES	54.247
SKEMMAN	38.723
WEBSITES	63
AFRIKA	4.801
Gegnir - bókfræðigrunnur	1.304.598
Gegnir - námsbókasafn	5.663
TIMARIT	36.299
HIRSLAN	7.397
FOTOWARE	46.274
OPIN_VISINDI	1379
Samtals	2.807.111

Lokaorð

Tölulegar upplýsingar í þessari greinargerð byggja á upplýsingum úr Gegni.

Árslokátölfræði 2019 fyrir einstök söfn er aðgengileg innskráðum notendum á þjónustuvef Landskerfis bókasafna, <https://landskerfi.is/tolfraedi/arslokatolfraedi>. Einnig er vert að minna á topplista útlána en þar er hægt að sjá hvaða titlar eru vinsælastir í safnahópum og á einstökum söfnum.